

Додаток 3.3.4

Таблиця переліку балів у стени

Стени	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Стандартний відсоток	2,28	4,40	9,19	14,98	19,15	19,15	14,98	9,19	4,40	2,28
Чоловіки	=45	46-51	52-56	57-60	61-65	66-69	70-74	75-77	79-83	=84
Жінки	=57	58-63	64-67	68-71	72-75	76-79	80-83	84-86	87-90	=91

Контрольні запитання

1. Що таке емпатія?
2. По відношенню до яких об'єктів людина може відчувати емпатію?
3. В яких видах діяльності емпатія являється професійно важливою якістю та чому?

Дослід 3.4. Дослідження особистості за допомогою модифікованої форми В опитувача FPI

Вступні зауваження. Опитувач особистості створений головним чином для прикладних досліджень із врахуванням досвіду побудови і застосування таких широко відомих опитувачів, як 16PF, MMPI, EPI та ін. Шкали опитувача сформовані на основі результатів факторного аналізу і відображають сукупність взаємопов'язаних факторів.

Мета заняття. Діагностика станів і властивостей особистості, які мають першочергове значення для процесу соціальної адаптації і регуляції поведінки.

Обладнання. Опитувач з інструкцією і бланк відповідей (додатки 3.4.1, 3.4.2) в кількості, яка відповідає числу людей, які опитуються одночасно.

Опитувач FPI складається з 12 шкал; форма В відрізняється від повної форми лише в два рази меншою кількістю запитань. Загальна кількість запитань в опитувачі – 114. Одне (перше) запитання не входить в жодну шкалу, оскільки має перевіірочний характер. Шкали опитувача I-IX є основними або базовими, а X-XII – похідними, інтегрую-

чими. Похідні шкали складаються із запитань основних шкал і позначаються інколи не цифрами, а буквами E, N і M, відповідно.

Шкала I (невротичність) характеризує рівень невротизації особистості. Високі оцінки відповідають вираженому невротичному синдрому астеничного типу зі значними психосоматичними порушеннями.

Шкала II (спонтанна агресивність) дозволяє виявити і дати оцінку психопатизації інтротенсивного типу. Високі оцінки свідчать про підвищений рівень психопатизації, який створює передумови для імпульсивної поведінки.

Шкала III (депресивність) дає можливість діагностувати ознаки, які характерні для психопатологічного депресивного синдрому. Високі оцінки за шкалою відповідають наявності цих ознак в емоційному стані, в поведінці, у відношенні до себе і до соціального середовища.

Шкала IV (дратівливість) дозволяє робити висновки про емоційну стійкість. Високі оцінки свідчать про нестійкий емоційний стан зі схильністю до афективного реагування.

Шкала V (комунікабельність) характеризує як потенційні можливості, так і реальні виявлення соціальної активності. Високі оцінки дозволяють говорити про наявність вираженої потреби в спілкуванні і постійній готовності задовольнити цю потребу.

Шкала VI (врівноваженість) відображає стійкість до стресу. Високі оцінки свідчать про добру захищеність до впливу стрес-фактора звичайних життєвих ситуацій, які базуються на впевненості в собі, оптимістичності та активності.

Шкала VII (реактивна агресивність) має на меті виявити наявність признаков психопатизації екстратенсивного типу. Високі оцінки свідчать про високий рівень психопатизації, який характеризується агресивним відношенням до соціального середовища і вираженим прагненням до домінування.

Шкала VIII (сором'язливість) відображає схильність до стресового реагування на звичайні життєві ситуації, які протікають за пасивно-захисним типом. Високі оцінки за шкалою відображають наявність тривожності, скутості, невпевненості, наслідком чого є труднощі в соціальних контактах.

Шкала IX (відкритість) дозволяє характеризувати відношення до соціального середовища і рівень самокритичності. Високі оцінки свідчать про прагнення до довірливо-відкритої взаємодії з людьми, які оточують, до високого рівня самокритичності. Оцінки за даною шкалою можуть в одній чи в іншій мірі допомагати аналізу відвертості відповідей досліджуваного при роботі з даним опитувачем, що відповідає шкалам брехні інших опитувачів.

Шкала X (екстраверсія-інтроверсія). Високі оцінки за шкалою відповідають вираженій екстравертованості особистості, низькі – вираженій інтровертованості.

Шкала XI (емоційна лабільність). Високі оцінки вказують на нестійкість емоційного стану, яка проявляється в частих коливаннях настрою, підвищеній збудливості, дратівливості, недостатній саморегуляції. Низькі оцінки можуть характеризувати не лише високу стабільність емоційного стану як такого, але і добре вміння володіти собою.

Шкала XII (маскулінізм-фемінізм). Високі оцінки свідчать про протікання психічної діяльності переважно за чоловічим типом, низькі – за жіночим.

Порядок роботи. Дослідження може проводитись індивідуально або з групою людей. В останньому випадку необхідно, щоб кожен з них мав не лише персональний бланк листа відповідей, але і окремий опитувач з інструкцією. Розміщуватися люди повинні так, щоб не заважати один одному в процесі роботи. Викладач-психолог коротко викладає мету дослідження і правила роботи з опитувачем. Важливо при цьому досягти позитивного, зацікавленого відношення людей до виконання завдання. Їх увага звертається на недопущення взаємних консультацій по відповідях у процесі роботи і будь-яких переговорів між собою. Після цих роз'яснень психолог пропонує уважно вивчити інструкцію, відповідає на запитання, якщо вони виникли після її вивчення, і пропонує перейти до самостійної роботи з опитувачем.

Обробка результатів. Перша процедура стосується отримання перших, або “сирих”, оцінок. Для її здійснення необхідно підготувати матричні форми ключів кожної шкали на основі загального ключа опитувача (додаток 3.4.3). Для цього в бланках чистих листів відповідей

ідентичних тем, якими користувалися опитувані, вирізаються “вікна” в клітках, які відповідають номеру питання і варіанту відповіді. Отримані таким чином шаблони по черзі, відповідно до порядкового номера шкали, накладаються на заповнений опитуваним лист відповідей. Підраховується кількість відміток (хрестиків), які співпали з “вікнами” шаблону. Отримані значення заносяться в стовпчик перших оцінок протоколу заняття (форма 1).

Форма 1

Протокол заняття

Прізвище, ім'я, по батькові _____

Дата _____

Профіль особистості

Номер шкали	Попередня оцінка	Стандартна оцінка, бали								
		9	8	7	6	5	4	3	2	1
I										
II										
III										
IV										
V										
VI										
VII										
VIII										
IX										
X										
XI										
XII										

Друга процедура пов'язана з перекладом перших оцінок в стандартні оцінки 9-бальної шкали за допомогою таблиці (табл. 1). Отримані значення стандартних оцінок позначаються у відповідному стовпчику протоколу нанесенням умовного позначення (кружок, хрестик та ін.) в точці, яка відповідає величині стандартної оцінки по кожній шкалі. З'єднавши прямими позначені точки, отримаємо графічне зображення профілю особистості.

Таблиця 1

Переведення попередніх оцінок у стандартні

Попередня оцінка	Стандартна оцінка за шкалами											
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1	1	1	3	3	1	1	3	3	1	1	2	1
2	4	3	4	4	1	2	4	5	1	1	3	1
3	4	4	4	5	1	3	5	6	2	2	4	1
4	5	5	5	6	2	4	6	6	3	3	4	1
5	5	5	6	7	2	5	7	7	3	4	5	2
6	6	7	6	7	3	6	8	7	4	4	6	3
7	7	8	7	8	4	8	9	9	5	6	7	5
8	7	8	7	8	4	8	9	9	5	6	7	5
9	8	8	8	9	5	9	9	9	6	7	8	6
10	8	9	8	9	5	9	9	9	8	8	8	8
11	8	9	8	9	6	-	-	-	8	9	8	8
12	8	9	9	-	7	-	-	-	9	9	9	9
13	9	9	9	-	8	-	-	-	9	-	9	9
14	9	-	9	-	9	-	-	-	-	-	9	9
15	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9
16	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
17	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Аналіз результатів слід почати з перегляду всіх листів відповідей, заповнених опитуваними, уточнюючи, яка відповідь дана на перше питання. При негативній відповіді, яка означає небажання опитуваного відповідати відверто на поставлені запитання, потрібно вважати дослідження нездійсненим. При позитивній відповіді на перше запитання, після обробки результатів дослідження, уважно вивчається графічне зображення профілю особистості, виділяються всі високі і низькі оцінки. До низьких відносяться оцінки в діапазоні 1-3 бали, до середніх – 4-6 балів, до високих – 7-9 балів. Потрібно звернути особливу увагу на оцінку за шкалою IX, яка має значення для загальної характеристики достовірності відповідей.

Інтерпретація отриманих результатів, психологічний висновок і рекомендації повинні бути дані на основі розуміння суті питань по кожній шкалі, глибинних зв'язків досліджуваних факторів між собою і з іншими психологічними і психофізіологічними характеристиками та їх ролі в поведінці і діяльності людини.

Контрольні запитання

1. Які основні особистісні сфери діагностує опитувач FPI?
2. Які оцінки свідчать про достовірність отриманих результатів?

Додаток 3.4.1

Опитувач

Інструкція. Вам пропонується ряд тверджень, які можуть відповідати або не відповідати особливостям Вашої поведінки, окремим вчинкам, відношенням до людей, поглядам на життя і так далі. Якщо ви вважаєте, що ті чи інші твердження мають відношення до Вас, то дасте відповідь “Так”, у протилежному випадку – відповідь “Ні”. Свою відповідь зафіксуйте в листі відповідей – поставте хрестик у клітинку, що відповідає номеру твердження. Відповіді потрібно дати на всі запитання.

Успішної Вам роботи!

1. Я уважно прочитав інструкцію і готовий відверто відповісти на всі запитання опитувача.
2. Вечорами я надаю перевагу розвагам у веселих компаніях (гості, дискотеки, кафе і т.д.).
3. Моєму бажанню познайомитися з ким-небудь завжди заважає те, що мені важко знайти спільну тему для розмови.
4. У мене часто болить голова.
5. Іноді я відчуваю стук у висках і пульсацію в шиї.
6. Я швидко втрачаю самоконтроль, але так само швидко беру себе в руки.
7. Іноді я сміюся над непристойними анекдотами.
8. Я намагаюсь не запитувати про що-небудь, а дізнаватись про це якимось іншим шляхом.
9. Я не заходжу до кімнати, якщо не впевнений, що моя поява залишиться непоміченою.
10. Можу так роздратуватись, що готовий розбити все, що попадеться під руку.
11. Почуваю себе незручно, якщо оточуючі чомусь починають звертати увагу на мене.

12. Я іноді почуваю, що серце починає працювати з переборами або починає битися так, що, здається, готове вискочити з грудей.
13. Не думаю, що можливо було б пробачити образу.
14. Не вважаю, що на зло потрібно відповідати злом і завжди слідувати цьому.
15. Якщо я сидів (сиділа) і різко встав (встала), то у мене темніє в очах і крутиться голова.
16. Я майже кожного дня думаю про те, наскільки кращим було б моє життя, якби мене не переслідували неприємності.
17. У своїх вчинках я ніколи не виходжу з того, що людям можна повністю довіряти.
18. Можу вдатися до фізичної сили, якщо потрібно відстояти свої інтереси.
19. Легко можу розвеселити будь-яку компанію.
20. Мене легко засоромити.
21. Мене зовсім не ображає, якщо роблять зауваження відносно моєї роботи і особисто мене.
22. Нерідко відчуваю, як у мене німіють чи холонуть руки і ноги.
23. Буваю не гнучким у спілкуванні з іншими людьми.
24. Іноді без будь-якої причини почуваю себе пригніченим, нещасним.
25. Іноді немає ніякого бажання чим-небудь займатися.
26. Іноді я почуваю, що мені не вистачає повітря, начебто я виконую дуже важку роботу.
27. Мені здається, що в своєму житті я багато речей робив не вірно.
28. Мені здається, що інші часто насміхаються наді мною.
29. Люблю такі завдання, коли можна діяти без довгих роздумів.
30. Я вважаю, що маю достатньо причин бути незадоволеним своєю долею.
31. Часто у мене відсутній апетит.
32. В дитинстві я почував радість, якщо батьки чи вчителі карали інших дітей.
33. Зазвичай я рішучий і дію швидко.
34. Я не завжди говорю правду.

35. З цікавістю спостерігаю, коли хтось намагається виплутатися з неприємної історії.
36. Вважаю, що всі засоби добрі, якщо потрібно наполягти на своєму.
37. Те, що пройшло, мене мало цікавить.
38. Не можу уявити нічого такого, що потрібно було б доводити кулаками.
39. Я не уникаю зустрічей з людьми, які, як мені здається, намагаються посваритися зі мною.
40. Іноді здається, що я зовсім ні на що не здатен.
41. Мені здається, що я постійно знаходжусь в якомусь напруженні і мені важко розслабитися.
42. Нерідко у мене виникає біль “під ложечкою” і різні неприємні відчуття в шлунку.
43. Якщо ображають мого друга, я намагаюся помститися тому, хто образив.
44. Бувало так, що я запізнюювся на зазначений час.
45. У моєму житті траплялося таке, що я чомусь міг дозволити собі помучити тварину.
46. При зустрічі з старим знайомим від радості я здатний кинутися в обійми.
47. Коли я чогось боюся, у мене пересихає в роті, тремтять руки і ноги.
48. У мене часто буває такий настрій, що я з задоволенням нічого б не чув і не бачив.
49. Коли лягаю спати, то звичайно засинаю вже через кілька хвилин.
50. Я отримую задоволення від того, що вказую іншим на їх помилки.
51. Іноді можу повихвалитися.
52. Беру активну участь в організації громадських заходів.
53. Нерідко трапляється таке, що мені доводиться дивитися в інший бік, щоб уникнути небажаної зустрічі.
54. У своє виправдання я іноді щось придумував.
55. Я майже завжди рухливий і активний.

56. Нерідко сумніваюся, чи дійсно цікаво моїм співрозмовникам те, що я говорю.
57. Іноді раптово почуваю, що весь покриваюся потом.
58. Якщо мене сильно розсердити, то я можу і вдарити.
59. Мене мало хвилює, що хтось до мене погано ставиться.
60. Зазвичай мені важко перечити моїм знайомим.
61. Я хвилююся і переживаю навіть при думці про можливу невдачу.
62. Я люблю не всіх своїх знайомих.
63. У мене бувають думки, яких слід було б соромитися.
64. Не знаю чому, але іноді у мене з'являється бажання зіпсувати те, чим захоплюються.
65. Я надаю перевагу тому, щоб змусити людину зробити те, що мені потрібно, ніж просити її про це.
66. Я нерідко неспокійно рухаю рукою чи ногою.
67. Надаю перевагу провести вільний вечір, займаючись улюбленою справою, а не розважаючись в веселій компанії.
68. В компанії я поводжусь не так, як вдома.
69. Іноді, не подумавши, можу сказати таке, про що слід було б змовчати.
70. Боюся стати центром уваги навіть у знайомій компанії.
71. Добрих знайомих у мене небагато.
72. Іноді бувають такі періоди, коли яскраве світло, яскраві барви, сильний шум викликають у мене неприємні відчуття, хоча я бачу, що на інших людей це так не діє.
73. В компанії у мене нерідко виникає бажання когось образити чи роздратувати.
74. Іноді думаю, що краще було б не з'являтися на світ, як тільки уявляю собі, скільки неприємностей, можливо, доведеться подолати в житті.
75. Якщо хтось мене сильно образить, то пожалкує про це.
76. Я не соромлюсь у висловах, якщо мене виведуть із себе.
77. Мені подобається так поставити запитання чи відповіді, щоб співрозмовник розгубився.
78. Бувало таке, що я відкладав те, що слід було зробити одразу.

79. Мені не подобається розповідати анекдоти чи кумедні випадки.
80. Повсякденні труднощі та клопоти часто виводять мене з рівноваги.
81. Не знаю, куди подітися при зустрічі з людиною, яка була в компанії, де я повадився непристойно.
82. На жаль, я відношусь до тих людей, які бурхливо реагують навіть на життєві дрібниці.
83. Я соромлюся виступати перед великою аудиторією.
84. У мене доволі часто змінюється настрій.
85. Я втомлююсь швидше, ніж більшість оточуючих мене людей.
86. Якщо я чимось схвильований чи роздратований, то відчуваю це всім тілом.
87. Мені докучають неприємні думки, які настирливо лізуть мені в голову.
88. На жаль, мене не розуміють ні в родині, ні в колі моїх знайомих.
89. Якщо сьогодні посплю менше, ніж звичайно, то завтра не буду почувати себе добре.
90. Намагаюся поводитися так, щоб оточуючі боялися викликати моє невдоволення.
91. Я впевнений у своєму майбутньому.
92. Іноді я був причиною поганого настрою кого-небудь з оточуючих.
93. Я не проти посміятися над іншими.
94. Я відношусь до людей, які “за словом в кишеню не лізуть”.
95. Я належу до людей, які до всього ставляться достатньо легко.
96. Підлітком я виявляв цікавість до заборонених тем.
97. Іноді чомусь робив боляче дорогим людям.
98. У мене нерідко конфлікти з оточуючими через їх впертість.
99. Часто відчуваю докори сумління в зв’язку зі своїми вчинками.
100. Я нерідко буваю неуважним.
101. Не пам’ятаю, щоб мене надто засмутили невдачі людини, яку я не можу терпіти.
102. Часто дуже швидко люди викликають у мене відчуття досади.
103. Іноді несподівано для себе починаю говорити про такі речі, в яких насправді не розуміюся.

104. Часто у мене такий настрій, що я можу роздратуватися з будь-якої причини.
105. Нерідко почуваюся втомленим.
106. Я люблю спілкуватися з людьми і завжди готовий поговорити і з знайомими, і з незнайомими.
107. На жаль, я часто надто швидко оцінюю інших людей.
108. Зранку я зазвичай прокидаюся з гарним настроєм і нерідко щось наспівую.
109. Не почуваю себе впевнено у вирішенні важливих питань, навіть після довгих роздумів.
110. Виявляється так, що в суперечці я чомусь намагаюся розмовляти голосніше співрозмовника.
111. Розчарування не викликають у мене сильних і тривалих переживань.
112. Буває, що я починаю кусати губи чи гризти нігті.
113. Найщасливіше я почуваюся, коли буваю один.
114. Інколи мені так нудно, що хочеться, щоб усі пересварилися.

Дякуємо за відповіді.

Додаток 3.4.2

Лист відповідей

Прізвище, ім'я, по батькові _____

Дата _____ Вік _____

	Так	Ні		Так	Ні		Так	Ні		Так	Ні		Так	Ні		Так	Ні
1			20			39			58			77			96		
2			21			40			59			78			97		
3			22			41			60			79			98		
4			23			42			61			80			99		
5			24			43			62			81			100		
6			25			44			63			82			101		
7			26			45			64			83			102		
8			27			46			65			84			103		
9			28			47			66			85			104		
10			29			48			67			86			105		
11			30			49			68			87			106		
12			31			50			69			88			107		
13			32			51			70			89			108		
14			33			52			71			90			109		
15			34			53			72			91			110		
16			35			54			73			92			111		
17			36			55			74			93			112		
18			37			56			75			94			113		
19			38			57			76			95			114		

Додаток 3.4.3

Ключ

Номер шкали	Назва шкали і кількість запитань	Відповіді по номерах запитань	
		Так	Ні
I	Невротичність 17	4, 5, 12, 15, 22, 26, 31, 41, 42, 57, 66, 72, 85, 86, 89, 105	49
II	Спонтанна агресивність 13	32, 35, 45, 50, 64, 73, 77, 93, 97, 98, 103, 112, 114	99
III	Депресивність 14	16, 24, 27, 28, 30, 40, 48, 56, 61, 74, 84, 87, 88, 100	-
IV	Дратівливість 11	6, 10, 58, 69, 76, 80, 82, 102, 104, 107, 110	-
V	Комунікабельність 15	2, 19, 46, 52, 55, 94, 106	3, 8, 23, 53, 67, 71, 79, 113
VI	Врівноваженість 10	14, 21, 29, 37, 38, 59, 91, 95, 108, 111	-
VII	Реактивна агресивність 10	13, 17, 18, 36, 39, 43, 65, 75, 90, 98	-
VIII	Сором'язливість 10	9, 11, 20, 47, 60, 70, 81, 83, 109	33
IX	Відкритість 13	7, 25, 34, 44, 51, 54, 62, 63, 68, 78, 92, 96, 101	-
X	Екстраверсія-інтроверсія 12	2, 29, 56, 51, 55, 76, 93, 95, 106, 110	20, 87
XI	Емоційна лабільність 14	24, 25, 40, 48, 80, 83, 84, 85, 87, 88, 102, 112, 113	59
XII	Маскулінізм-фемінізм 15	18, 29, 33, 50, 52, 58, 59, 65, 91, 104	16, 20, 31, 47, 84